

МӘДЕНИ МҰРА
ғылыми журнал

КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ
научный журнал

CULTURAL HERITAGE
science journal

ISSN: 3006-1377 (online)

№ 3 (114)

Астана
2026

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

ӘБДІҒАЛИҰЛЫ
Берік

– саяси ғылымдар кандидаты, алқа төрағасы (Қазақстан)

ИБРАЕВА
Ақмарал Ғосманқызы

– алқа төрағасының орынбасары, Қазақстан ұлттық жаратылыстану ғылымдары академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)

ТАЙМАҒАМБЕТОВ
Жәкен Қожахметұлы

– ҚР ҰҒА академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)

САМАШЕВ
Зайнолла Самашұлы

– тарих ғылымдарының докторы, профессор (Қазақстан)

АЯҒАН
Бүркітбай Гелманұлы

– ҚР ҰҒА құрметті академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Еңбек сіңірген қайраткері (Қазақстан)

ОҢҒАРҰЛЫ Ақан

– тарих ғылымдарының кандидаты (Қазақстан)

ҮМІТҚАЛИЕВ
Ұлан Үмітқалиұлы

– тарих ғылымдарының кандидаты, профессор (Қазақстан)

ИСМАИЛОВА
Жанат Хамидовна

– тарих ғылымдарының докторы, профессор (Өзбекстан)

ЦЗИ Сяофен

– PhD докторы (Қытай)

ВОЛЬФРАМ Сабине

– PhD докторы (Германия)

ШТЕЙН Гил

– PhD докторы (АҚШ)

ОУТРАМ Алан

– PhD докторы (Ұлыбритания)

ШОМФАЙ Иштван

– PhD докторы (Венгрия)

ӘБДУАҚАП Қара

– PhD докторы (Түркия)

ДАВЫДОВ
Владимир Николаевич

– әлеуметтану ғылымдарының кандидаты, PhD докторы (Ресей Федерациясы)

АҒАТАЙ
Өткірбай Мылтықбайұлы

– PhD докторы (Қазақстан)

ДУВАНБЕКОВ
Руслан Сабырұлы

– PhD докторы (Қазақстан)

ИСКАКОВ
Қуаныш Алдабергенұлы

– PhD докторы (Қазақстан)

EDITORIAL BOARD:

Berik Abdygaliuly	– candidate of Political Science (Chairman of the editorial board) (Kazakhstan)
Akmaral Ibrayeva	– deputy chairman of the editorial board, Academician of the National Academy of Natural Sciences of Kazakhstan, Doctor of historical sciences, Professor (Kazakhstan)
Zhaken Taimagambetov	– academician of NAS RK, Doctor of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Zainolla Samashev	– doctor of Historical Sciences, (Kazakhstan)
Ayagan Burkitbay	– Honorary Academician of the NAS RK, doctor of Historical Sciences, Professor, Honored Worker of RK (Kazakhstan)
Ongaruly Akan	– candidate of Historical Sciences (Kazakhstan)
Umitkaliev Ulan	– candidate of Historical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Ismailova Zhanat	– doctor of Historical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Ji Xiaofen	– PhD (China)
Wolfram Sabine	– PhD (Germany)
Gil Stein	– PhD (USA)
Alan Outram	– PhD (UK)
Somfai Istvan	– PhD (Hungary)
Abdulvahap Kara	– PhD (Turkey)
Davydov Vladimir	– candidate of Sociological Sciences, PhD (Russian Federation)
Agatay Otkirbay	– PhD (Kazakhstan)
Duvanbekov Ruslan	– PhD (Kazakhstan)
Iskakov Kuanysh	– PhD (Kazakhstan)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

ӘБДІҒАЛИҒҰЛЫ
Берік

– кандидат политических наук (председатель коллегии) (Казахстан)

ИБРАЕВА
Акмарал Госмановна

– заместитель председателя коллегии, Академик Казахской национальной академии естественных наук, доктор исторических наук, профессор (Казахстан)

ТАЙМАҒАМБЕТОВ
Жакен Кожаметович

– академик НАН РК, доктор исторических наук, профессор (Казахстан)

САМАШЕВ
Зайнолла Самашевич

– доктор исторических наук, профессор (Казахстан)

АЯҒАН
Буркитбай Гелманулы

– Почетный академик НАН РК, доктор исторических наук, профессор, Заслуженный деятель РК (Казахстан)

ОНҒАРУЛЫ Акан

– кандидат исторических наук (Казахстан)

УМИТКАЛИЕВ
Улан Умиткалиевич

– кандидат исторических наук, профессор (Казахстан)

ИСМАИЛОВА
Жанат Хамидовна

– доктор исторических наук, профессор (Узбекистан)

ЦЗИ Сяофен

– PhD доктор (Китай)

ВОЛЬФРАМ Сабине

– PhD доктор (Германия)

ШТЕЙН Гил

– PhD доктор (США)

ОУТРАМ Алан

– PhD доктор (Великобритания)

ШОМФАЙ Иштван

– PhD доктор (Венгрия)

КАРА Абдукап

– PhD доктор (Турция)

ДАВЫДОВ
Владимир Николаевич

– кандидат социологических наук, PhD доктор (Российская Федерация)

АГАТАЙ
Уткирбай Мылтыкбайулы

– PhD доктор (Казахстан)

ДУВАНБЕКОВ
Руслан Сабырулы

– PhD доктор (Казахстан)

ИСКАКОВ
Куаныш Алдабергенович

– PhD доктор (Казахстан)

МАЗМҰНЫ / CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Музей ісі / Museology / Музейное дело

- Yang Hanlin* Familiar difference: object selection, visual display, and aesthetic translation of Splendid Silk in Kazakhstan
Янг Ханлин Өзгедегі таныс бейне: Қазақстандағы «Керемет жібек» көрмесінің нысандарын іріктеу, визуалдық экспозиция және эстетикалық трансляция
Янг Ханлин Знакомое в ином: отбор объектов, визуальная экспозиция и эстетическая трансляция выставки «Великолепный шёлк» в Казахстане..... 8
- Абильдаева Л.О.* Музейдегі бейнелеу өнері коллекциясындағы қазақтың тұрмысы мен мәдениеті: Әбілхан Қастеевтің туындылары негізінде
Абильдаева Л.О. Быт и культура казахского народа в коллекции изобразительного искусства музея (на основе произведений Абылхана Кастеева)
Abildayeva L.O. Kazakh everyday life and culture in the museum's fine art collection (based on the works of Abilkhan Kasteev)..... 18
- Мукашева Г.К.* Сундук, связанный с купеческой династией Кубриных: история происхождения и бытования музейного предмета
Мукашева Г.К. Көпес Кубриндер әулетімен байланысты қаңылтырмен қапталған сандық: музейлік заттың шығу тарихы және тұрмыста қолданылуы
Mukasheva G.K. Forged metal chest associated with the Kubrin merchant dynasty: the history of the museum object and its use in everyday life..... 37

Археология / Archaeology / Археология

- Ярыгин С.А., Сакенов С.К., Нускабай А.А.* Кельтообразный молоток с поселения Атшубар
Ярыгин С.А., Сакенов С.К., Нұсқабай Ә.А. Атшұбар қонысынан табылған кельт тәрізді балға
Yarygin S. A., Sakenov S. K., Nuskabay A.A. A celt-shaped hammer from the Atshubar settlement..... 53
- Дүйсенбай Д.Б., Надыров Ж.О., Мұсырманқұл П.Б., Касымханова Т.Б., Қасенәлі А.Е.* Жүкей қорымындағы археологиялық зерттеулердің нәтижелері
Дүйсенбай Д.Б., Надыров Ж.О., Мұсырманқұл П.Б., Касымханова Т.Б., Касенәлі А.Е. Результаты археологических исследований на могильнике Жүкей
Duisenbay D.B., Nadyrov Zh.O., Musyrmankul P.B., Kassymkhanova T.B., Kassenali A.E. Results of archaeological research at the Zhukey burial ground..... 66
- Utubayev Zh., Suyundikova M., Shagirbayev M., Akkaliyeva A.* Egistik mausoleum: ritual rites and traditions of sacrifice
Утубаев Ж.Р., Суюндикова М.К., Шағирбаев М.С., Аққалиева А.Ш. Егістік кесенесі: ғұрыптық жоралғылар мен құрбандық шалу дәстүрі
Утубаев Ж.Р., Суюндикова М.К., Шағирбаев М.С., Аққалиева А.Ш. Мавзолей Егистик: обрядность и практика жертвоприношения..... 82
- Шашенов Д.Т., Есен С.Г., Жанисов А.Т.* Жиенбай қыстауында жүргізілген зерттеу нәтижелері
Шашенов Д.Т., Есен С.Г., Жанисов А.Т. Результаты исследования зимовки Жиенбай
Shashenov D.T., Yessen S.G., Zhanisov A.T. The results of a study of the Zhienbai wintering site..... 97
- Хасенова Б.М.* Архитектура погребальных сооружений населения Кимекского каганата
Хасенова Б.М. Қимақ қағанаты халқының жерлеу ескерткіштерінің сәулеттік ерекшеліктері
Khasenova B.M. Architecture of funerary buildings of the Kimek khaganate people..... 110
- Билялова Г.Д.* Мавзолеи Сарыарки XIII–XV вв.: история изучения и новые археологические данные

- Білалова Г.Д.** Сарыарқаның XIII–XV ғғ. кесенелері: зерттелу тарихы және жаңа археологиялық деректер
Bilyalova G.D. The mausoleums of Saryarka (13th–15th centuries): history of research and new archaeological evidence..... 122
- Молдахмет А.А., Елеуов М., Валиулина С.И., Құрманиязов Ы.С.** Сырдария өзенінің төменгі ағысындағы ортағасырлық шыны бұйымдары: құрамы, технологиясы және археологиялық маңызы
Молдахмет А.А., Елеуов М., Валиулина С.И., Құрманиязов Ы.С. Средневековые стеклянные изделия нижнего течения реки Сырдарьи: состав, технология и археологическое значение
Moldakhmet A.A., Eleuov M., Valiulina S.I., Kurmaniýazov Y.S. Medieval glass objects from the lower Syr Darya: composition, technology, and archaeological significance..... 139
- Камалдинов И., Буранбаев Р., Нұрғали Н., Арынов Қ.** Сүткент қаласын археологиялық зерттеудің жаңа нәтижелері (2025 ж. материалдар бойынша)
Камалдинов И., Буранбаев Р., Нұрғали Н., Арынов К. Новые результаты археологических исследований на городище Сюткент (по материалам 2025 г.)
Kamal'dinov I., Buranbayev R., Nurgali N., Arynov K. New results of archaeological research at the Syutkent settlement (based on 2025 data)..... 160
- Сыдығалиев С.М., Кунанбаева Ш.Б.** Системы жизнеобеспечения населения поздней бронзы Северного Казахстана: палеоэкологическая реконструкция
Сыдығалиев С.М., Құнанбаева Ш.Б. Солтүстік Қазақстанның кейінгі қола дәуіріндегі халықтың тіршілікті қамтамасыз ету жүйелері: палеоэкологиялық қайта құрылымдау
Sydygaliyev S.M., Kunanbayeva Sh.B. Subsistence systems of the Late Bronze Age population of Northern Kazakhstan: a paleoecological reconstruction..... 176
- Этнология / Ethnology / Этнология**
- Смағұлов Б.Қ., Әшім Б.Ә.** Г.Е. Катанаевтың материалдары мен еңбектеріндегі қазақ халқының этнографиясы жөнінде мәліметтер
Смағұлов Б.Қ., Ашим Б.А. Сведения по этнографии казахского народа в материалах и трудах Г.Е. Катанаева
Smagulov B.K., Ashim B.A. Information on the ethnography of the kazakh people in the materials and works of G.E. Katanaev..... 196
- Кошман Т.В., Ғайса А.М.** Некрополь Ахметаул в Центральном Казахстане: мемориализация потомков Қоңыр-Құлжа төре в XIX–XXI вв.
Кошман Т.В., Ғайса А.М. Орталық Қазақстандағы Ахметаул қорымы: XIX–XXI ғасырлардағы Қоңыр-Құлжа төре ұрпақтарының мемориалдандыру дәстүрі
Koshman T.V., Gaisa A.M. Ahmetaul Necropolis in Central Kazakhstan: the memorialization of the descendants of Konyr-Kulzha tore in the 19th–21st centuries..... 209
- Маулет А., Нұрдаулет П., Камунов С.** Ақтөбе қазақтарының материалдық емес мәдени мұрасын инвентаризациялау: кейбір ұлттық тағам дәстүрлері
Маулет А., Нұрдаулет П., Камунов С. Инвентаризация нематериального культурного наследия казахов Актюбинской области: некоторые традиции национальной кухни
Maulet A., Nurdaulet P., Kamunov S. Inventory of the intangible cultural heritage of the Kazakhs of the Aktobe region: selected traditions of national cuisine..... 220
- Жалелов Д.С.** Қазақ жыраулық және түрікашықтық дәстүрі: этномәдени сабақтастықтың этнологиялық қырлары

Жалелов Д.С. Казахская традиция жырау и турецкая традиция ашиков: этнологические аспекты этнокультурной преемственности Zhalelov D.S. The Kazakh Zhyrau and Turkish Aşik traditions: ethnological dimensions of ethnocultural continuity.....	238
--	-----

Мейрманова Г.А., Егизбаева М.К., Терекбаева Ж.М. Қазақ балаларының дәстүрлі ойындары мен ойыншықтарының мәдени мұрадағы сабақтастығы Мейрманова Г.А., Егизбаева М.К., Терекбаева Ж.М. Преемственность традиционных игр и игрушек казахских детей в культурном наследии Meirmanova G.A., Yegizbayeva M.K., Terekbayeva Zh.M. Continuity of traditional games and toys of Kazakh children in cultural heritage.....	250
--	-----

Жуандыкова А.Д., Искаков К.А. Иран қазақтарының үйленуге дейінгі рәсімдері: диаспора жағдайындағы мәдени сабақтастық Жуандыкова А.Д., Искаков К.А. Предсвадебные обряды казахов в Иране: культурная преемственность в условиях диаспоры Zhuandykova A.D., Isakov K.A. Pre-wedding rituals of Kazakhs in Iran: cultural continuity in the context of the diaspora.....	264
--	-----

Тарих / History / История

Тастанбеков М.М., Сандыбаева А.Д. Ясауи кесенесіне тиесілі болған тарихи-мәдени мұралар Тастанбеков М.М., Сандыбаева А.Д. Историко-культурные ценности мавзолея Ясави Tastanbekov M., Sandybayeva A. Historical and cultural heritage of the Yasawi Mausoleum.....	274
---	-----

Порсин А.А., Ағатай Ө.М. Хан Жәнібек әскерінің 1346 жылы Каффада оба індеті өршіген кездегі іс-әрекеттері Порсин А.А., Ағатай У.М. Действия армии хана Джанибека во время вспышки чумы в Каффе в 1346 г Porsin A.A., Agatay O.M. The actions of khan Janibeg's army during the plague outbreak in Caffa in 1346.....	295
---	-----

Камалдинов И.¹, Буранбаев Р.¹, *Нұрғали Н.², Арынов Қ.¹

¹Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институты
Алматы, Қазақстан

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Алматы, Қазақстан

e-mail: nesipbay.nurgali@mail.ru

СҮТКЕНТ ҚАЛАШЫҒЫН АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ ЖАҢА НӘТИЖЕЛЕРІ (2025 Ж. МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША)

Аңдатпа. Мақала ортағасырлық араб және парсы жазба дереккөздерінде жиі аталатын, археологиялық тұрғыдан аз зерттелген Сүткент қаласында 2025 ж. жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелеріне арналған. Зерттеудің мақсаты – Сырдарияның орта ағысының сол жағалауында орналасқан қаланың шахристанында қазба жұмыстарын жүргізіп, стратиграфиясы мен хронологиясын анықтау және ортағасырлық қала мәдениеті туралы жаңа деректер алу. Зерттеу барысында археологиялық қазба, стратиграфиялық және радиокөміртектік талдау, керамикалық материалдарды функционалдық жіктеу және типологиялық салыстыру әдістері қолданылды. Қазба барысында екі құрылыс горизонты анықталды. Жақсы сақталған төменгі горизонттан ені 4 м болатын көше мен оның екі жағындағы екі тұрғын үйдің қалдықтары аршылды. №1 құрылыстан түтіндігі бар Г-тәрізді суфа, ал үш бөлмелі №2 құрылыстан суфа мен ошақ қалдықтары тіркелді. Керамикалық кешендегі 851 керамика фрагменті функционалдық және типологиялық тұрғыдан жіктеліп, Отырар оазисі, Сырдарияның орта ағысы, Шу-Талас өңірі және Орта Азия ескерткіштерінің материалдарымен салыстырылды. Нәтижелер Сүткенттің аймақаралық мәдени байланыстарға қатысқанын және жергілікті қыш өндірісі дәстүрлерінің сабақтастығын көрсетті. Радиокөміртектік талдау бойынша шурфтың төменгі қабаты IX ғ. аяғы – X ғ. аяғымен, ал тұрғын үй қалдықтары XI ғ. ортасы – XII ғ. ортасымен мерзімделді. Зерттеу Сүткенттің сәулеті, тұрмысы мен хронологиясы туралы жаңа ғылыми деректер ұсынды.

Кілт сөздер: Сырдария өзені, Сүткент қаласы, жазба деректер, археологиялық қазба, стратиграфиялық шурф, радиокөміртекті талдау, керамика.

Дәйексөз үшін: Камалдинов И., Буранбаев Р., Нұрғали Н., Арынов Қ. Сүткент қалашығын археологиялық зерттеудің жаңа нәтижелері (2025 ж. материалдары бойынша) // Мәдени мұра. 2026. №3 (114). бб.160-175 (қаз.)

DOI: <https://doi.org/10.47500/2026.v27.i3.11>

Кіріспе

2025 ж. далалық маусымда Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының археологиялық отряды ортағасырлық Сүткент қаласында (IX–XIII ғғ.) ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізді.

Сүткент қаласы Сырдария өзенінің орта ағысының сол жағалауында, әкімшілік тұрғыдан Түркістан облысы Шардара ауданындағы Сүткент елді мекенінің батыс шетінде орналасқан (Сур. 1, 1). Ескерткіштің маңайында суландыру жүйесінің орындары және қаладан

1,5 км оңтүстікте, Сырдариядан тартылған ежелгі арықтардың бірінің жағасында Ақтөбе қонысы сақталған. Қала жоспары оның орталық бөлігінен жан-жаққа таралатын өзіндік радиалды-сәулелі сайлар жүйесімен ерекшеленеді. Қолда бар археологиялық зерттеулердің материалдары бойынша, Сүткент орналасқан Сырдарияның орта ағысы аумағында мұндай топографиялық құрылымдағы ортағасырлық ескерткіштер туралы мәліметтер кездеспейді. Қала көлемі 850×750 м, биіктігі 2–2,5 м болатын алаңнан

(шахристан) тұрады. Оның батыс, оңтүстік және шығыс бөліктері доғалданып келген, ал солтүстік-батыс бөлігінің шекарасы түзу сызықты (Сур. 1, 2). Қала аумағын қоршаған қорғаныс қабырғасы бүгінде жал болып жатыр. Оның биіктігі 1 м-ден асады, ені 4–6 м. Жалдың бойында сыртқа қарай дөңгеленіп шығып жатқан 30-дан астам мұнараның биіктеу қалдықтары көзбен шолу барысында да байқалады. Қабырғаның сыртқы жағынан қаланы тереңдігі 1–1,5 м, ені 8–10 м болатын ор қоршап жатыр. Қалаға кіретін қақпа оның оңтүстік-шығыс бөлігінде орналасқан. Шахристанның солтүстік-батыс бөлігінде көлемі 150×150 м, биіктігі 7–8 м болатын төртбұрышты төбетүріндегі цитадель бар. Цитадельді қоршаған

қорғаныс қабырғасының бұрыштары мен аралық бөліктерінде мұнаралардың қалдықтары сақталған. Цитадельдің іргесі шахристаннан ор арқылы бөлінген, ал оған кіретін қақпа солтүстік-батыс бөлігінде орналасқан.

Жазба деректер. Араб географы әл-Истахридің мәліметтері бойынша, IX ғ. Сүткент қарлұқтардың иелігінде болса, X ғ. қала халқының басым бөлігін оғыздар құраған. Осы кезеңде оғыз тайпалары Сырдарияның сол жағалауында көшіп-қонып, Фараб аймағына, Сүткентке дейін жеткен (Аль-Истахри, 1973: 29–30). X ғасырда өмір сүрген тағы бір араб саяхатшысы әрі географы Ибн Хаукаль Сүткентті үлкен қалалардың қатарына жатқызып, онда ислам

Сур. 1. Сүткент қаласы: 1 – ескерткіштің орналасу картасы; 2 – қаланың аэрофотосуреті. Солтүстік-шығыстан көрінісі
Fig. 1. The Sytkent settlement: 1 – location map of the site; 2 – aerial photograph of the settlement. View from the northeast

дінін қабылдаған оғыз және қарлұқ тайпалары жиналатын мешіт болғанын атап өтеді. Сүткент тұрғындары ержүрек жауынгерлер ретінде сипатталып, басқа түркі тайпаларына қарсы тұрған (Ибн-Хаукал, 2005: 8). Парсы тіліндегі «Худуд әл-Алам» географиялық шығармасында Сүткент өзен жағасында орналасқан бай әрі гүлденген қала ретінде сипатталады. Оның тұрғындары жауынгер халық ретінде көрсетіліп, жергілікті түркілердің басым бөлігі ислам дінін ұстанғаны баяндалады (Ибн-Хаукал, 2005: 9–10). Махмұд Қашқаридің мәліметтері бойынша, Сүткент Сауран, Сығанақ және Қарнақпен қатар Сырдарияның орта ағысындағы ірі отырықшы қалалардың бірі болған. Ол мұнда өмір сүрген оғыздардың көшіп-қонбайтынын және соғыс жорықтарына қатыспайтынын, осыған байланысты олардың «ятұқ» (отырықшы) деп аталғанын атап өтеді (Қашқари, 1997: 469).

XI ғасырдан кейін жазба деректерде Сүткент туралы мәліметтер сирек кездеседі. Тек XV ғ. басында тарихшы Шараф ад-Дин Йезди Әмір Темірдің Самарқандтан Отырарға жасаған жорығы кезінде Сүткент арқылы өткенін хабарлайды (Бартольд, 1965: 224).

Зерттелу тарихы. Сүткент қаласындағы алғашқы зерттеу жұмыстарын 1900 ж. Түркістан археология әуесқойлары үйірмесінің мүшесі Н.О. Руднев жүргізіп, қаланың жоспарын сызады (Руднев, 2011: 230–232). 1914 ж. В.В. Бартольд Түркістанның көне қалалары туралы тарихи мәліметтерді жинақтаған еңбегінде Сүткент туралы деректер келтіреді (Бартольд, 1965: 224). 1949 ж. А.Н. Бернштам жетекшілік еткен Оңтүстік Қазақстан археологиялық экспедициясы Сүткентте алғашқы археологиялық қазба жұмыстарын жүргізіп, цитадельде екі стратиграфиялық шурф салады (Агеева, Пацевич, 1958: 119–121). Көлемі 4×2 м болатын қазба цитадельдің оңтүстік-шығыс шетіне түсірілген. Зерттеу нәтижесінде тандыры бар шаруашылық ауласының қалдықтары аршылған. Сонымен қатар цитадель аумағында шағын тазалау жұмыстары жүргізілген. Екі стратиграфиялық шурфтан да X–XI ғғ.-ға жататын керамикалық материалдар алынған (Агеева, Пацевич, 1958: 35–37). 2009 ж. «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында Оңтүстік Қазақстан кешенді археологиялық экспедициясы Сүткентте археологиялық зерттеу жұмыстарын жүргізді. Зерттеу нәтижесінде Сүткент қаласының әр кезеңде бірін-бірі алмастырған үш түрлі орында

орналасқаны анықталған (Талеев, 2010: 158–159).

Материалдар мен зерттеу әдістері

Далалық зерттеу әдістері. Ғылыми-зерттеу жұмыстары ескерткішті далалық жағдайда зерттеу, фотофиксация және топографиялық түсірілім жұмыстарын, сондай-ақ қала шахристанында қазба, стратиграфиялық кесік және шурф салуды қамтыды. Зерттеу барысында археологиялық материалдар жиналып, камералдық өңдеуден өткізілді. Қазба бастапқыда шахристанның орталық бөлігінде 10×10 м көлемінде салынып, кейін қосымша алаңдарды жалғау арқылы 18×13 м-ге дейін кеңейтілді. Қазбаның ұзын жағы шығыс-батыс бағыты бойынша бағдарланды. Қазба орны кеңестік кезеңде қазылған сүрлем (силос) траншеясының шетінен таңдалды. Стратиграфиялық жағдайды анықтау мақсатында сүрлем траншеясының оңтүстік жағын бойлай стратиграфиялық кесік пен шурф салынды. Қазба жұмыстары күрек бойы (20–25 см) бойынша қабат-қабат жүргізілді. Қазба мен стратиграфиялық шурфтан 14С әдісімен мерзімдеу үшін ағаш көмірі үлгілері алынды.

Зерттеу жұмыстары аяқталғаннан кейін ескерткіштің қазылған бөліктерін сақтау мақсатында далалық консервация әдістері қолданылды. Қазба алаңдары сұрыпталған топырақпен толық немесе ішінара қайта көмілді. Ішінара көму тәсілі кейінгі кезеңдерде қазба жұмыстарын жалғастыру немесе жаратылыстану-ғылыми зерттеулер үшін бақылау үлгілерін қайта алу қажеттілігі ескерілген жағдайда қолданылды.

Қазба барысында жасалған барлық зерттеулер жүйелі түрде далалық күнделікке тіркеліп отырды. Жаппай археологиялық материалдарды іріктеу, тазалау және шифрлау жұмыстары далалық жағдайда жүргізілді. Артефактілерді камералдық өңдеу және реставрациялау жұмыстары далалық зерттеулер аяқталғаннан кейін стационарлық жағдайда атқарылды. Қазба барысында жиналған барлық археологиялық материалдар олжалар тізіліміне енгізілді.

Керамиканы зерттеу әдістері. Зерттеудің деректік негізін 2025 ж. Сүткент қаласының тұрғын үй бөлмелеріне жүргізілген қазбадан алынған керамикалық материалдар құрайды. Керамикалық кешенді талдау барысында бұйымдардың морфологиялық, технологиялық

және функционалдық ерекшеліктеріне баса назар аударылды. Қыш ыдыстар қызметіне қарай асүйлік, асханалық және шаруашылық-тұрмыстық топтарға жіктеліп, әр топқа кіретін бұйымдардың жасалу техникасы, пішіні, безендірілу ерекшеліктері мен таралу деңгейі қарастырылды. Керамикалық материалдарды зерттеуде салыстырмалы-морфологиялық әдіс қолданылды. Осы әдіс негізінде Сүткенттен анықталған қыш ыдыстардың негізгі типтері айқындалып, олардың аналогтары Отырар оазисі, Сырдарияның орта ағысы, Шу-Талас өңірі және Орта Азияның ортағасырлық ескерткіштерінен табылған материалдармен салыстырылды. Салыстырмалы талдау нәтижелері бұйымдардың мәдени ұқсастықтары мен хронологиялық орнын анықтауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар морфометриялық зерттеу жүргізіліп, ыдыстардың ернеу, түп, мойын және бүйір қабырғаларының өлшемдері тіркелді. Өлшеу жұмыстары электронды штангенциркуль көмегімен жүргізіліп, көрсеткіштер 0,2 мм дәлдікпен алынды. Алынған мәліметтер қыш ыдыстардың технологиялық ерекшеліктерін, типологиялық айырмашылықтарын және олардың ортағасырлық керамика өндірісіндегі орнын анықтауға пайдаланылды.

Талдау

Қазба алаңында жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмыстары барысында екі құрылыс горизонты анықталды. Бірінші құрылыс горизонты фрагменттік түрде сақталған және төңкеріліп орнатылған ыдыстар түріндегі ташнау (тұрмыстық лас су қалдықтарын жерге сіңіруге арналған санитарлық құрылым) қалдықтарымен, тікбұрышқа жақын пішінде қаланған күйдірілген кірпіштермен және ошақ-сандалмен сипатталады. Оның астында екінші құрылыс горизонты біршама жақсы сақталған. Бұл деңгейден көше және екі тұрғын үй құрылысы аршылды. Қазба алаңынан радиокөміртектік талдауға арналған үлгі 0,4 м тереңдіктен, яғни екінші құрылыс горизонтының деңгейінен алынды. Радиокөміртектік талдау нәтижесі бойынша бұл горизонт XI ғ. ортасы – XII ғ. ортасымен мерзімделеді. Бірінші құрылыс горизонтының мерзімі оның екінші горизонтқа қатысты стратиграфиялық орны, сондай-ақ археологиялық материалдарды тарихи-салыстырмалы талдау негізінде XII ғ. ортасы – XIII ғ. басына жатқызылды. Яғни, Шыңғыс хан

әскерлерінің шапқыншылығы қарсаңындағы кезеңге жатқызуға болады. Шурфтың материк үстінде жатқан ең төменгі қабатынан – құрамында көмір қалдықтары едәуір мөлшерде кездесетін қарашірік саздақтан алынған үлгі IX ғ. соңы – X ғ. соңымен мерзімделді. Бұл мәдени қабат қалыңдығының 1,2 м-ге жетуі шахристан аумағында ұзақ мерзімді қоныстану үдерісінің болғанын көрсетеді. Шурфта анықталған жасылдау түсті қарашірік саздақтың жоғарғы қабаты бірінші құрылыс горизонтына жататын ташнауадан ағызылған сулардың әсерінен қалыптасқан болуы мүмкін. Осыған байланысты аталған кезеңде бұл аумақ санитарлық-гигиеналық мақсатта пайдаланылған деп болжанады.

Алынған нәтижелер Сүткентте осыған дейін жүргізілген шурфтық және барлау сипатындағы зерттеулердің деректерін едәуір толықтырды. Бастапқы зерттеулерде ескерткіштің жекелеген қабаттары негізінен керамикалық материалдар арқылы мерзімделсе, қазіргі қазбада оның хронологиясы стратиграфиялық және радиокөміртектік деректердің өзара сәйкестігі негізінде нақтыланды. Кең көлемде аршылған құрылыс кешендері қаланың ішкі жоспарлануы мен тұрғын үй кеңістігінің ұйымдастырылуын жаңа қырынан қарастыруға мүмкіндік берді.

Керамикалық материалдардың ішінде қазандардың пішіні мен жасалу технологиясы Оңтүстік Қазақстан, Шу-Талас және Жетісу өңірлеріндегі дамыған ортағасырлық керамика кешендерінен белгілі дәстүрлі үлгілерден айтарлықтай ерекшеленбейді. Ернеуі сыртқа қайырылған немесе саңырауқұлақ тәрізді жасалған, жарты ай (құлақ) және доға тәрізді тұтқалары бар қазандар Сырдария-Қаратау өңірінің ортағасырлық ескерткіштерінде кең таралған. Мұндай тұтқалар VIII–X ғғ. қарлұқ кезеңіне жататын Оңтүстік Қазақстан ескерткіштерінің қабаттарынан белгілі (Агеева, Пацевич, 1958: 180, 103-сур.). Ұқсас үлгілер Сайрам қаласының IX ғ. қабатынан (Байтанаев, 2007: 68, 5-сур.) және Ферғана өңірінің X ғ. материалдарынан да анықталған (Ахраров, 1966: 130, 5-сур.). Аталған тұтқа түрлері VI–VII ғғ. қалыптасып, X–XII ғғ. аралығында қалаларда, төрткүлдерде және қоныстарда кең таралған тұрақты морфологиялық белгіге айналған (Ақымбек, Нұрғали, 2025: 24). Бұл Сүткент қазандарының аймақта қалыптасқан қыш өндірісі дәстүрінің жалғасы екенін көрсетеді.

Асүйлік бұйымдар арасындағы көзелердің ең жақын аналогтары Отырар қаласының Х–ХІ ғғ. қабаттарынан анықталған (Байпақов, Ерзакович, 1991: 91). Сонымен қатар Сүткенттен табылған оймышты-штамп өрнекті ошақ-сандалдың ұқсас үлгісі Отырардың ХІІ ғ. қабатынан белгілі (Байпақов, Ерзакович, 1991: 76–79). Бұл ұқсастықтар Сүткент пен Отырар арасындағы мәдени-типологиялық жақындықты көрсетеді.

Асханалық ыдыстардың ішінде ілмек тәрізді тұтқалы саптыаяқтардың аналогтары Отырардың Х–ХІ ғғ. қабатынан кездеседі (Байпақов, Ерзакович, 1991: 93). Сырлы табақтардың ішінде гүлдесте өрнегі бар үлгілер Отырардың ХІ–ХІІ ғғ. қабаттарымен сәйкес келеді (Байпақов, Ерзакович, 1991: 122, 126). Ал геометриялық өрнекті сырлы табақтардың жақын аналогтары Тараз қаласының ХІІ–ХІІІ ғғ. қабатынан (Сенигова, 1972: 19, табл. 12, рис. 5–6, 8–9), Төрткүл керуен сарайынан (Касенов, 2015: 116, 159) және Қостөбе қаласынан (Касенов, 2015: 145) анықталған. Мұндай ұқсастықтар Сүткент тұрғындарының Сырдария бойындағы қалалармен ғана емес, Шу-Талас өңіріндегі ірі мәдени орталықтармен де ортақ көркемдік дәстүрлердің болғанын көрсетеді.

Шаруашылық-тұрмыстық бұйымдардың ішінде сырлы шырағандар ерекше назар аудартады. Ілмек тәрізді тұтқалы шырағандар Отырардың Х–ХІ ғғ. қабатынан белгілі болса (Байпақов, Ерзакович, 1991: 108), тұтқасында бармақ тірегіші бар және штампталған өрнекпен безендірілген үлгілер Отырардың ХІ–ХІІ ғғ. қабаттарынан, Ақтөбе І қаласынан (Максимова және т.б., 1968: 160, рис. 22), Талас өңіріндегі Арна және Жаргүл-2 төрткүлдерінен (Ақымбек және т.б., 2022; Ақымбек және т.б.,

2024), Төменгі Барысханнан (Нуржанов, 2006: 80), Талғардан (Кузнецова, Савельева, 2019: 212), сондай-ақ Кавардан, Жанпык-қала және Термез сияқты Орта Азияның ірі орталықтарынан анықталған (Буряков, 1977: 84; Доспанов, 2001: 171; Пиданов, 2006: 215). Мұндай ыдыстардың кең географиялық аумақта кездесуі Сүткент керамикасының Орта Азияның ортағасырлық керамикалық дәстүрлерімен типологиялық және көркемдік ұқсастықтарын көрсетеді.

Кобальт түсті құс бейнесінде бедерленген сырлы құтыға әзірге Қазақстан мен Орта Азияның ортағасырлық керамика кешеніндегі қарастырылған материалдар аясында морфологиялық аналогтар анықталған жоқ. Дегенмен, дамыған орта ғасырлар кезеңінде құс бейнесі Оңтүстік Қазақстан мен Орталық Азияның көркем керамикасында кең таралған зооморфты мотивтердің бірі болып саналады. Құс бейнелері көбіне сырлы табақтардағы кескіндемелік композицияларда, жапсырма сәндік элементтерде немесе ыдыс тұтқаларын безендіруде кездеседі. Отырар қаласынан табылған құс мүсіншесімен аяқталатын сиясауыт тұтқасы осындай бұйымдардың қатарына жатады (Байпақов, 2016: 319, рис. 160). Алайда оның мерзімі ХІV–ХV ғғ. кезеңімен байланыстырылып, функционалдық және морфологиялық жағынан Сүткенттен табылған құтыдан едәуір ерекшеленеді.

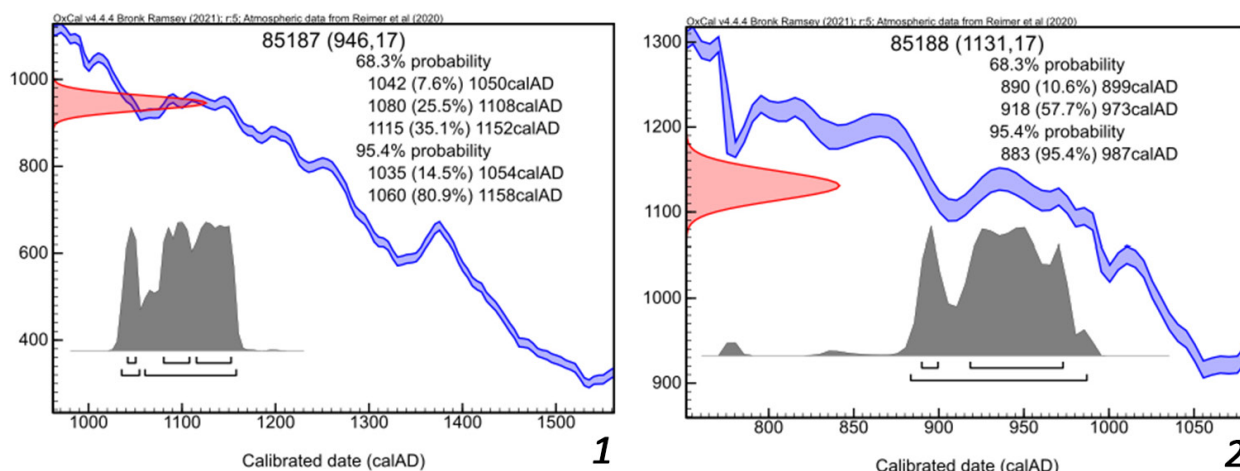
Сүткент қаласының керамика кешені Отырар оазисі, Сырдарияның орта ағысы және Шу-Талас өңіріндегі Х–ХІІ ғғ.-ға жататын ескерткіштердің материалдарымен морфологиялық тұрғыдан ұқсас келеді. Бұл қала тұрғындарының ортағасырлық сауда және мәдени байланыстар жүйесіне белсенді қатысқанын, ал жергілікті

1-кесте. Радиокөміртекті талдау нәтижелері. Радиокөміртекті талдауды

«Курт Энгельхорн атындағы Археометрия орталығы» жүргізді

Table 1. Radiocarbon Analysis Results. The radiocarbon analysis was conducted by the Curt-Engelhorn-Center Archaeometry gGmbH

Ескерткіш атауы	Зертхана шифры	¹⁴ C-мерзімі	Калибрленген мәні, жж. б.з.	
			1σ (68,3%)	2σ (95,4%)
Сүткент. Қазба. Тереңдігі 0,4 м (ағаш көмірі)	85187	946±17	1042–1050 (7.6%) 1080–1108 (25.5%) 1115–1152 (35.1%) CalAD	1035–1054 (14.5%) 1060–1158 (80.9%) CalAD
Сүткент. Шурф. Тереңдігі 2,3 м (ағаш көмірі)	85188	1131±17	890–899 (10.6%) 918–973 (57.7%) CalAD	883–987 (95.4%) CalAD

Сур. 2. Сүткент қаласы. Радиокөміртекті мерзімдеу нәтижелері: 1 – қазба; 2 – шурф
Fig. 2. The Syt kent settlement. Radiocarbon dating results: 1 – excavation trench; 2 – test pit

қыш өндірісінің аймақтық дәстүрлермен қатар жалпы ортаазиялық керамика өнерінің ықпалында дамығанын көрсетеді.

Алынған нәтижелер

Радиокөміртектік талдау нәтижелері. Ағаш көмірі үлгілерінің радиокөміртектік жасы анықталып, калибрленген мерзімдері Курт Энгельхорн атындағы Археометрия орталығында (Монхайм, Германия) есептелді (1-кесте; Сур. 2). Радиокөміртектік талдау нәтижелері бойынша қазба аумағынан 0,4 м тереңдіктен алынған үлгі XI ғ. ортасы – XII ғ. ортасымен мерзімделеді. Шурфтың табиғи жер (материк) үстінде жатқан ең төменгі мәдени қабатынан алынған үлгі IX ғ. соңы – X ғ. соңымен мерзімделді.

Далалық зерттеу нәтижелері. Қазба шахристанның орталық бөлігінде 18×13 м көлемде салынды, оның ұзын жағы шығыс-батыс бағыты бойынша бағдарланды. 0,3 м тереңдіктен бірінші құрылыс горизонтының қалдықтары анықтала бастады. Қазбаның барлық аумағында сары түсті күйдірілген кірпіштер мен олардың сынықтары кездесті. Кірпіштердің өлшемі 30×15×5 және 26×12×4 см. Кейбір жерлерден төңкеріліп орнатылған ыдыстар түріндегі ташнау қалдықтарының фрагменттері анықталды.

Қазбаның оңтүстік-батыс бұрышынан бір қатар етіп қаланған күйдірілген кірпіштерден тұратын тікбұрышқа жақын пішіндегі құрылыс қалдығы аршылды. Оның көлемі 1,7×1 м. Батыс бөлігі сақталмаған. Қабырғалары бүтін кірпіштер мен олардың сынықтарынан қаланған. Бүтін кірпіштердің өлшемі 29×14×6 және 26×12×4 см. Осы құрылыстан оңтүстікке қарай 30 см

жерде көлемі 64×52 см болатын ошақ-сандалдың қалдықтары орналасқан. Қалыңдығы 15–17 см болатын қабырғалары сары түсті кірпіштерді қырынан екі қатар етіп қалау арқылы тұрғызылған. Сандалдың түбі кірпіш сынықтары мен тақталардан (плита) төселген. Кірпіштердің өлшемі 25×25×5 см. Олардың бетінде күйе мен ыстың іздері сақталған.

Екінші құрылыс горизонтының деңгейінде қазбаның орталық бөлігінен ені 4 м болатын көше аршылды. Көшенің екі жағынан тұрғын үй құрылыстарының қалдықтары анықталды (Сур. 3). Көшенің шығыс жағында көлемі 3,5×3,8 м болатын №1 құрылыс ашылды. Оның шығыс бөлігі қазба шекарасынан тыс қалып, оңтүстік бөлігі сақталмаған. Қабырғаларының қалыңдығы 0,8–0,9 м, сақталған биіктігі 0,7 м. Оңтүстік қабырға негізіне дейін бұзылған. Бөлменің ішкі көлемі 2,6×2,3 м. Бөлменің солтүстік бөлігінде ені 1,4 м болатын Г-тәрізді суфа орналасқан. Суфаның бойымен орталық тұсында ені 0,25 м, тереңдігі 0,1 м болатын ойық өткен, ол, шамасы, түтіндік қалдығы болуы мүмкін. Бөлменің едені саздан жасалып, тығыз тапталған. Еденнің орталық бөлігінде ағаш қалдықтары сақталған.

Батыс қабырғаны кейін қазылған екі шұңқыр бұзып өткен. № 1 шұңқырдың диаметрі 1 м, тереңдігі 0,25 м, ол суфаны кесіп өткен. № 2 шұңқырдың диаметрі 0,55 м, тереңдігі 0,35 м; ол оңтүстік-батыс бұрышта орналасып, оңтүстік қабырғаны бұзып өткен. Кіреберіс орнының іздері анықталмады. Болжам бойынша, кіреберіс шығыс қабырғаның оңтүстік бұрышында орналасуы мүмкін. Көшенің батыс жағында үш бөлмеден тұратын үлкен № 2 құрылыс

орналасқан. Көше жақтағы сыртқы шығыс қабырғасының қалыңдығы 0,8–0,9 м, сақталған биіктігі 0,4–0,5 м. Қалыңдығы 0,9–1 м, биіктігі 0,5–0,7 м болатын қалың қабырға құрылысты солтүстік-оңтүстік бағыты бойынша екі бөлікке бөліп тұр.

Құрылыстың солтүстік бөлігі екі бөлмеден тұрады. Көше жағында орналасқан бірінші бөлменің көлемі 4,5×1,7–2,3 м. Одан шығысқа қарай көлемі 3,6×3 м болатын екінші бөлме орналасқан, оның оңтүстік бөлігі қазба шекарасынан тыс қалған. Бөлмелерді бөліп тұрған аралық қабырғаның қалыңдығы 0,5–0,55 м, сақталған биіктігі 0,25 м. Солтүстік бөліктегі бөлмеде оңтүстік қабырға бойымен ені 0,65–0,75 м болатын суфаның қалдықтары анықталды. Суфадан диаметрі 0,3 м, тереңдігі 0,15 м болатын ошақ қалдығы аршылды. Ошақ қабырғалары қатты қызудан күйіп, беті күйемен жабылған. Құрылыстың оңтүстік бөлігіндегі бөлме көлемі

жағынан үлкенірек, оның көлемі 5,4×4,6 м.

Сыртқы қорғаныс қабырғасының шығыс бұрышында ұзындығы 9,5 м, тереңдігі 2,5 м болатын стратиграфиялық кесік салынды (Сур. 4). Зерттеу нәтижесінде қорғаныс қабырғасының бастапқыда биіктігі 0,5 м, қалыңдығы 2,5 м болатын стилобат-негіздің үстіне тұрғызылғаны анықталды. Кейінгі кезеңдерде қабырға бірнеше рет қайта салынып, жөндеуден өткен. Қазбаның шығыс жағында көлемі 1,5×1 м, тереңдігі 2,3 м болатын стратиграфиялық шурф салынды. Шурфтың жоғарғы жиегі қазба бетінің деңгейінен 0,6 м тереңдіктен басталатынын атап өткен жөн.

Шурфтың оңтүстік профилінде келесі стратиграфиялық қабаттар тіркелді:

1. Жасылдау түсті қарашірік саздақ қабат;
2. Ашық қоңыр түсті саздақ қабат;

3. Профильдің батыс бөлігінде ені 0,9 м, тереңдігі 1,3 м болатын шұңқыр анықталды. Оның қалыңдығы 0,45 м-ге дейін жететін жоғарғы

Сур. 3. Сүткент қаласы. Қазба жоспары
Fig. 3. The Sytkent settlement – excavation plan

бөлігі жасыл реңкті тығыз қарашірік саздақпен толтырылған;

4. Сұр түсті қабат. Құрамында бұзылған және езіліп кеткен шикі кірпіштер мен аз мөлшерде ағаш көмірі қалдықтары кездеседі. Керамикалық материалдар мен сүйек қалдықтары анықталмады. Қабаттың биіктігі 0,8 м, ені 0,8 м. Қоршаған қабаттардан қоюлау түсімен ерекшеленеді және ежелгі қабырғаның қалдығы болуы ықтимал;

5. Құрамында ағаш көмірі түйіршіктері едәуір мөлшерде кездесетін, қалыңдығы 1,2 метрге дейін жететін қарашірікті саздақ қабат;

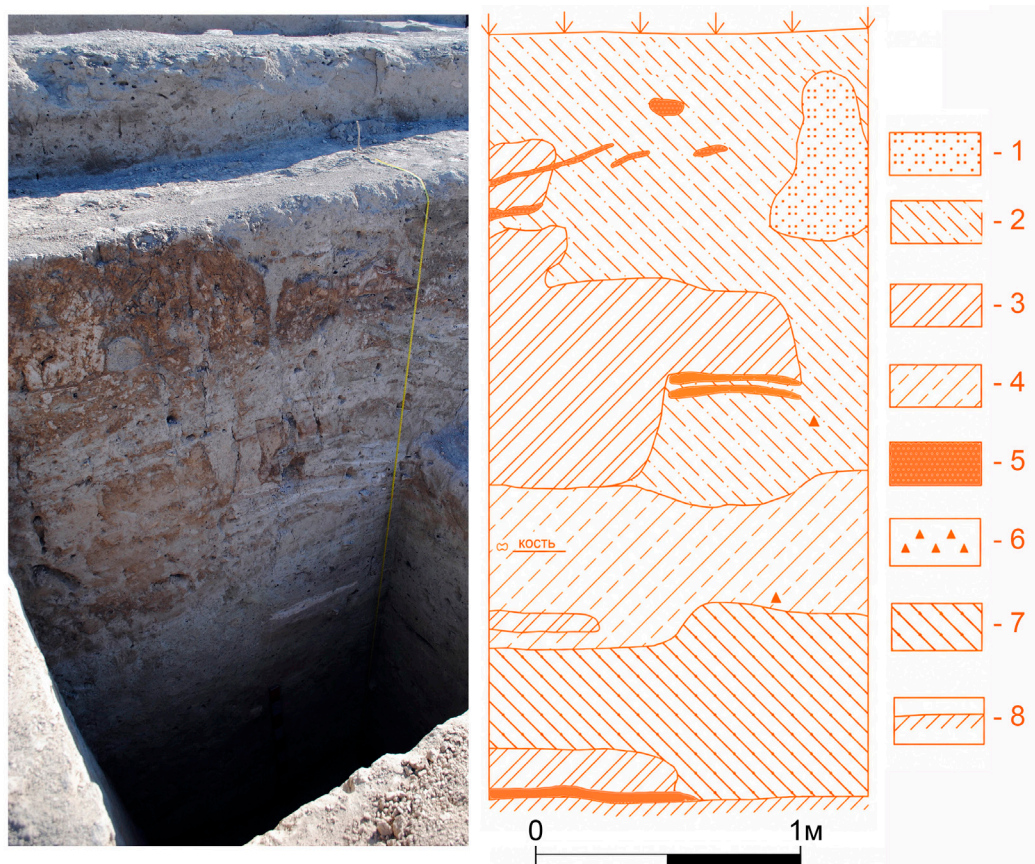
6. Профильдің төменгі оң жақ бұрышында орналасқан, қалыңдығы 0,7 м, ені 0,6 м болатын ашық қоңыр түсті саздақ қабат;

7. Қалыңдығы 0,5–3 см болатын күл қабаты бірінші мәдени қабаттың астында орналасқан. Мұндай күл қабаты басқа қабаттарда да байқалады, алайда оларда көмескі көрінеді;

8. Табиғи жер (материк). Археологиялық материалдар кездеспейтін, тығыз, ашық қоңыр түсті табиғи топырақ.

Керамиканы зерттеу нәтижелері. Сүткент қаласының тұрғын үй бөлмелерінің орнында жүргізілген қазба жұмыстары нәтижесінде барлығы 851 керамика фрагменті анықталды. Қыш ыдыстардың аз бөлігін сырлы ыдыстар (10,7%), басым бөлігін сырсыз (89,3%) ыдыстар құрайды. Керамикалық материалдар қолданылу аясына қарай үш топқа жіктелді: асүйлік (10,4%), асханалық (62,3%) және шаруашылық-тұрмыстық бұйымдар (27,3%). Қыш бұйымдар қолмен жапсыру әдісімен және шарықта жасалған. Бұйымдардың басым бөлігі отта сапалы күйдірілген. Дегенмен, арасында бірқалыпты температурада күйдірілмеген үлгілер де кездеседі. Керамиканың түсі негізінен қызғылт-қоңыр реңкті болып келеді.

Асүйлік керамикалық бұйымдарды қазандар,

Сур. 4. Сүткент қаласы. Стратиграфиялық шурфтың оңтүстік профилі. Шартты белгілер: 1 – шұңқыр; 2 – қарашірік саздақ (жасылдау түсті); 3 – ашық қоңыр саздақ; 4 – сұр түсті қабат; 5 – күлді қабат; 6 – керамика; 7 – ағаш көмірлері бар қарашірік саздақ; 8 – табиғи жер (материк)

Fig. 4. The Sytkent settlement – southern profile of the stratigraphic test pit. Legend: 1 – pit; 2 – humified loam (greenish); 3 – light brown loam; 4 – grey layer; 5 – ash layer; 6 – pottery; 7 – humified loam with charcoal inclusions; 8 – virgin soil

көзелер, тандырлар, қазан қақпақтары, ошақ-сандал және табалар құрайды (Сур. 5, 1–7). Қазандардың ернеулері көбіне сыртқа қарай саңырауқұлақтанып немесе қайырылып жасалған (Сур. 5, 3–4). Бүйір қабырғасының қалыңдығы шамамен 1–2,1 см аралығында кездеседі. Тұтқалары бүйіріне жарты ай тәрізді немесе тік жапсырылған. Кейбір үлгілерінің сыртына бір немесе бірнеше қатар сызықтар жүргізілген. Қазандардың басым бөлігі шарықта жасалғанымен, қолмен жапсырылған үлгілері де анықталды. Қазан қақпақтарының қалыңдығы 0,9–1,2 см, бетіне арнайы затпен өрнектер салынған (Сур. 5, 1–2). Көзелердің ернеуі сыртқа қарай аздап шығыңқы жасалып, дөңгелек не ілмек тәрізді тұтқалармен жабдықталған. Бүйір қабырғаларының қалыңдығы көбіне 0,7–3,1 см аралығында. Ыдыстардың кейбірінің сыртын күйе басқан. Тандырлар қолмен жапсыру тәсілі арқылы жасалып, ішкі беттеріне ірі сызықтар түсірілген. Тандырдың бүйір қабырғаларының қалыңдығы 4,4–5,1 см аралығында кездеседі. Табалардың сирек кездесетін үлгілері де табылды, олар қолмен жасалған, қабырғасының қалыңдығы 1,9 см, сыртқы бетінде күйе іздері сақталған (Сур. 5, 5–7). Сонымен қатар, сандал бөлшектері табылып, штамппен өрнек салынғаны анықталды.

Асханалық ыдыстар қатарын құмыралар, көзелер, табақтар, тостағандар, саптыаяқтар және сырлы ыдыстар құрайды (Сур. 6, 1–7). Құмыралар керамикалық материалдардың басым бөлігін құрайды (Сур. 6, 6–7). Олардың көпшілігі шарықта жасалып, ілмек тәрізді тұтқалармен жабдықталған. Ернеу диаметрлері шамамен 4–10 см, түп диаметрлері 4–16 см аралығында кездеседі. Бүйір қабырғаларының қалыңдығы көбіне 0,6–1,4 см шамасында. Кейбір құмыралардың бүйір қабырғаларына айналдыра бірнеше қатар сызықтар жүргізіліп, ангобпен өрнектелген үлгілері де анықталды. Көзелердің бүйір қабырғалары жұқа болып келіп, дөңгелек тұтқалармен ерекшеленеді. Табақтардың бүйір қабырғасының қалыңдықтары негізінен 0,5–0,7 см аралығында, түп диаметрлері 7–10 см шамасында. Саптыаяқтардың кейбірі қолмен жасалған, дөңгелек ілмек тұтқалы болып келеді. Сырлы ыдыстар негізінен табақтар мен тостағандардың сынықтарынан тұрады (Сур. 6, 1–5). Олардың сыр түстері ақ, сұр, жасыл, көк, сары, қоңыр және қара болып келеді. Кейбірінің бетіне сызықтық және гүлдесте өрнектер

салынған. Сырлы ыдыстар қабырғаларының қалыңдығы көбіне 0,4–0,8 см аралығында, түп диаметрлері 7–10 см шамасында анықталды.

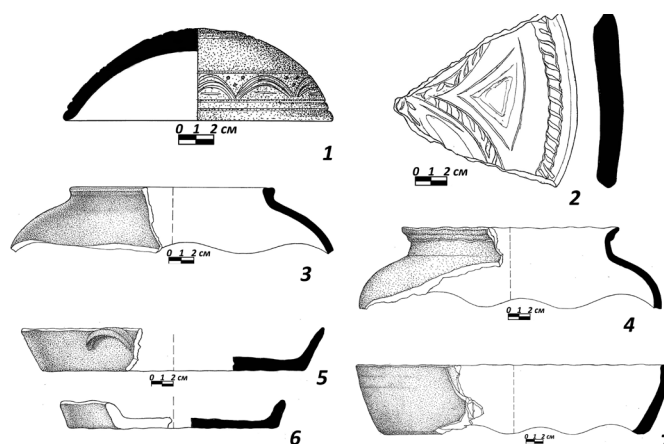
Шаруашылық-тұрмыстық керамикалық бұйымдарды хұмдар, тағаралар, шырағдандар, құмандар, дастархандар, сфераконустар, шығырлар және түбектер құрайды (Сур. 7, 1–8). Хұмдар негізінен қолмен жапсыру тәсілі арқылы жасалған. Олардың ернеулері сыртқа қайырылып жасалып, қабырғаларының қалыңдығы 2,5–3,9 см аралығында кездеседі (Сур. 7, 7–8). Кейбірінің сыртына ангоб жағылып, сызықтар жүргізілген. Тағаралардың ернеулері сыртқа шығыңқы немесе ішке қарай аздап қайырылған болып келеді (Сур. 7, 6). Бүйір қабырғаларының қалыңдығы 1,3–4,1 см аралығында. Ыдыстардың басым бөлігі шарықта жасалып, ангобпен өңделген. Кейбір тағаралардың биіктігі 12–15 см-ге дейін жетеді. Сонымен қатар, сырлы шырағдандар мен түбектердің бөлшектері анықталды (Сур. 7, 1–4). Кейбір шырақ тұтқаларына бармақ тірегіштер жасалып, беттері штамп арқылы өрнектелген. Құмандардың мойын диаметрлері шамамен 2–4 см аралығында кездесіп, көпшілігі шарықта жасалған. Дастархандардың беттері толқынды өрнектермен және саусақпен бастыру тәсілі арқылы бедерленген (Сур. 7, 5). Сонымен қатар сфераконус, шығыр және түбек бөлшектері де анықталды. Шығырлардың түп диаметрлері 5–7 см шамасында болса, сфераконустардың бүйір қабырғаларының қалыңдығы 0,8–2,2 см аралығында кездеседі.

Құс бейнесіндегі сырлы құты. Құты ақ ангобпен мөлдір сыр қабатының үстіне кобальт бояуымен өрнектелген (Сур. 8, 1). Пішіні шар тәрізді денеден, қысқа цилиндрлі мойыннан және сыртқа қайырылған ернеуден тұрады. Ыдыстың екі бүйіріндегі жапсырма өсінділермен созылықшы шығыңқы бөлшектер оның құс бейнесінде бедерленген зооморфты құты екенін аңғартады.

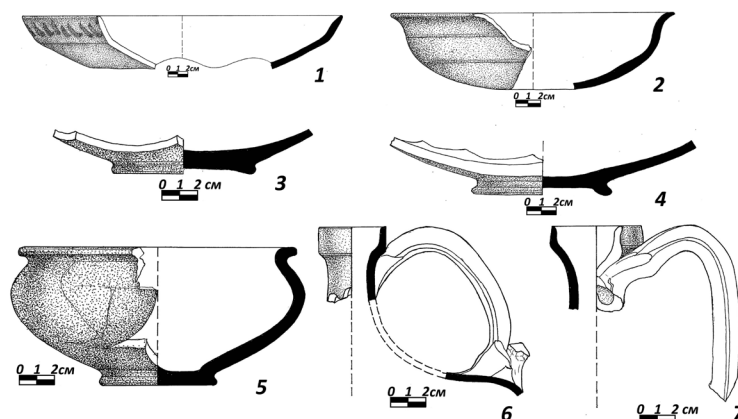
Ғұрыптық ыдыс. Шар тәрізді денелі, сақиналы тұғырлы, иық бөлігінде бірнеше перфорациялық тесіктері және жапсырма өрнектері бар арнайы мақсаттағы керамикалық ыдыс (Сур. 8, 2). Бүйірінің диаметрі 13,5 см, ыдыстың биіктігі 14,2 см. Морфологиялық белгілері бойынша ыдыс тұрмыстық немесе ғұрыптық (хош иіс шығару) мақсатта пайдаланылған болуы ықтимал.

Қорытынды

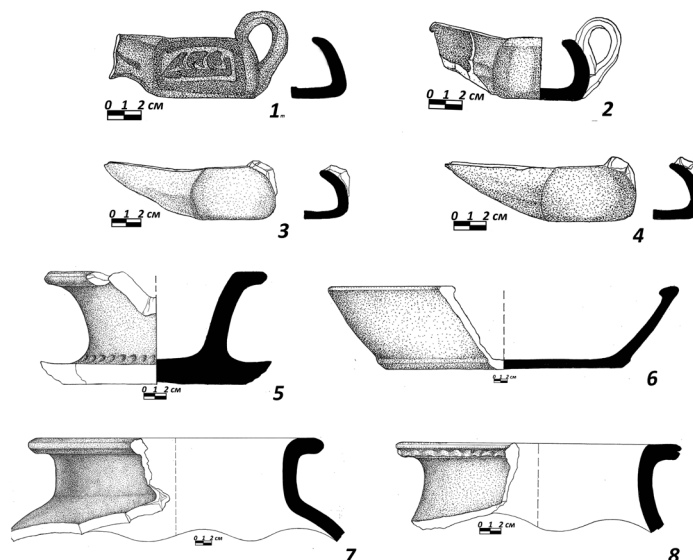
Зерттеу нәтижесінде Сүткент қаласының

Сур. 5. Асүйлік керамика кешені: 1-2 – қазан қақпақтары; 3-4 – қазандар; 5-7 – табалар
Fig. 5. Kitchen ceramic assemblage: 1-2 – cauldron lids; 3-4 – cauldrons; 5-7 – frying pans

Сур. 6. Асханалық қыш ыдыстар: 1-4 – сырлы табактар; 5 – сырлы тостаған; 6-7 – құмыралар
Fig. 6. Tableware ceramics: 1-4 – glazed plates; 5 – glazed bowl; 6-7 – jugs

Сур. 7. Шаруашылық-тұрмыстық қыш бұйымдар: 1-4 – сырлы шырағандар; 5 – дастархан; 6 – тағара; 7-8 – хұмдар
Fig. 7. Household ceramics: 1-4 – glazed oil lamps; 5 – dastarkhan; 6 – tagara; 7-8 – khums

Сур. 8. 1 – құс бейнесі бедерленген ыдыс; 2 – ғұрыптық ыдыс
Fig. 8. Special ceramic vessels: 1 – glazed zoomorphic vessel; 2 – ritual vessel

шахристанында екі құрылыс горизонты анықталды. Екінші құрылыс горизонты фрагментті түрде сақталған, одан көше мен тұрғын үй құрылыстарын қамтитын тұрғын үй орамының бір бөлігі аршылды. Қазба барысында жергілікті қыш өндірісінің жоғары деңгейде дамығанын көрсететін мол керамикалық материалдар жинағы алынды. Радиокөміртектік талдау нәтижелерімен керамикалық материалдар шахристан аумағының IX–XIII ғғ. аралығында пайдаланылғанын анықтауға мүмкіндік берді. Шурфта мәдени қабаттың қалыңдығы шамамен 3 м-ге жетуі қала аумағында тіршілік үдерісінің қарқынды жүргенін көрсетеді. Салыстырмалы талдау нәтижесінде Сүткент қаласынан табылған қазандар, көзелер, құмыралар, сырлы табақтар, шырағандар және басқа да керамикалық бұйымдардың Отырар оазисі мен Сырдарияның орта ағысындағы басқа да ескерткіштерден, сондай-ақ Шу-Талас өңірі мен Орталық

Азияның бірқатар орталықтарынан анықталған материалдармен жақын ұқсастықтары бар екені анықталды. Бұл ұқсастықтар Сүткенттің ортағасырлық сауда және мәдени байланыстар жүйесіне белсенді қатысқанын көрсетеді.

Алынған зерттеу нәтижелері жазба деректердегі мәліметтерді археологиялық тұрғыдан толықтыра отырып, Сүткенттің IX–XIII ғғ. дамыған қалалық орталық болғанын көрсетеді. Қала орналасқан аумақтан ежелгі дәуір мен орта ғасырларға жататын басқа да ескерткіштердің кездесуі Сырдарияның осы бөлігінде әртүрлі тарихи кезеңдерде қоныстану үдерістерінің жүргенін көрсетеді. 2025 ж. қазба жұмыстарының нәтижелері өзіндік топографиялық құрылымымен ерекшеленетін Сүткент қаласында келешекте археологиялық зерттеулерді одан әрі жалғастырудың қажеттілігін айқындап берді.

Мақала ҚР ҒЖБМ Ғылым комитетінің 2024–2026 жж. бағдарламалық-нысаналы қаржыландыруы шеңберінде, ЖТН BR24992939 «Ежелгі және орта ғасырдағы Сырдария мен Қаратау: мәдениеттің шығу тегі мен трансформациялануы» жобасы аясында даярланды.

Әдебиеттер

1. Агеева Е.И., Пацевич Г.И., 1958. Из истории оседлых поселений и городов Южного Казахстана // Труды ИИАЭ АН КазССР. Т. V. Алма-Ата: АН КазССР, 1958. 215 с.
2. Ақымбек Е.Ш., Шағырбаев М.С., Нұрғали Н.Б., 2022. Ортағасырлық Арна төрткүлі // «Орталық Азияның ежелгі және дәстүрлі қоғамдарының тарихи-мәдени мұрасы: жаңа ашылымдар мен пәнаралық зерттеулер» атты «XIV Оразбаев оқулары» халықаралық ғылыми-әдістемелік конференция материалдары (Алматы қ., 28–29 қазан 2022 ж.) / Жауапты ред. Р.С. Жұматаев. Алматы: Қазақ

университеті, 2022. Б. 22–43.

3. Ақымбек Е.Ш., Железняков Б.А., Шағырбаев М.С., Нұрғали Н.Б., Абир Р.Қ., 2023. Аса алқабындағы ортағасырлық Саза төрткүлі // «Қазіргі кезеңдегі Еуразия археологиясы, этнологиясы және музеологиясының өзекті мәселелері: жаңа тұжырымдар мен нәтижелер» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары (Алматы қ., 15 қараша 2023 ж.) / Жауапты ред. Б.К. Қалшабаева. Алматы: Қазақ университеті, 2023. Б. 109–120.

4. Ақымбек Е.Ш., Шағырбаев М.С., Нұрғали Н.Б., 2024. Ортағасырлық Жаргүл төрткүлдерінің керамикалық және остеологиялық материалдарын талдау нәтижелері: палеоэкономикалық аспект (Оңтүстік Қазақстан) // Қазақстан археологиясы. 2024. № 1 (23). Б. 256–287.

5. Ақымбек Е.Ш., Нұрғали Н.Б., 2025. Қазақстанның оңтүстігіндегі ортағасырлық қыш қазан тұтқалары: морфологиялық ерекшеліктері мен хронологиясы // Turkic Studies Journal. 2025. Т. 7. № 4. Б. 17–39.

6. Аль-Истахри, 1973. Китаб Масалик ал-Мамалик // Материалы по истории киргизов и Киргизии. Вып. 1. Москва: Наука, 1973. С. 29–30.

7. Ахраров И., 1966. Кухонная керамика Ферганы IX–X вв. // ИМКУ. Вып. 7 / Отв. ред. В.А. Шишкин. Ташкент: ФАН УзССР, 1966. С. 125–131.

8. Байпақов К.М., Ерзакович Л.Б., 1991. Орта ғасырдағы Отырар керамикасы. Алматы: Өнер, 1991. 211 б.

9. Байпаков К.М., 2016. Урбанизация Казахстана в XIII – первой половине XV в. // Древняя и средневековая урбанизация Казахстана (по материалам исследований Южно-Казахстанской комплексной археологической экспедиции). Кн. III, ч. 1. Алматы: Аруна, 2016. 594 с.

10. Байтанаев Б.А., 2007. К вопросу о топографии и стратиграфии городища Сайрам // Известия НАН РК. Серия общественных наук. 2007. № 1. С. 62–80.

11. Бартольд В.В., 1965. Работы по исторической географии. Сочинения. Т. III. Москва: Наука, 1965. 711 с.

12. Буряков Ю.Ф., 1977. Археологические материалы городища Кавардан // ИМКУ. Вып. 13 / Отв. ред. А.А. Аскаров. Ташкент: Фан УзССР, 1977. С. 70–86.

13. Доспанов О.Т., 2001. Некоторые вопросы классификации светильников Джанпыккалы // ИМКУ. Вып. 32 / Отв. ред. М.Х. Пардаев. Ташкент: Фан, 2001. С. 170–172.

14. Ибн-Хаукал, 2005. Китаб ал-масалик ва-л-мамалик // Извлечение из письменных источников о средневековых городах Сауран и Сыгнак / авт. предисл. и сост. М. Елеуов. Туркестан, 2005. 96 с.

15. Касенов М.С., 2015. Талас өңірінің отырықшылық мәдениеті (VI–XIII ғғ.). Атырау: Х. Досмұхамедов атындағы АМУ баспасы, 2015. 180 б.

16. Кузнецова О.В., Савельева Т.В., 2019. Гончарное ремесло в средневековом Талгаре. Альбом. Алматы: ИА КН МОН РК, 2019. 220 с.

17. Қашқари М., 1997. Түрік сөздігі. 3 томдық. Т. 1. Алматы, 1997. 595 б.

18. Максимова А.Г., Мерсчиев М.С., Вайнберг Б.И., Левина Л.М., 1968. Древности Чардары (Археологические исследования в зоне Чардаринского водохранилища). Алма-Ата: Наука, 1968. 261 с.

19. Нуржанов А.А., 2006. Керамика средневекового городища Тортколь в Таласской долине // Известия НАН РК. Серия общественных наук. 2006. № 1 (252). С. 77–85.

20. Пидаев Ш.Р., 2006. Осветительные приборы средневекового Термеза // ИМКУ. Вып. 34 / Отв. ред. Т.Ш. Ширинов. Самарканд: ИА АН РУз, 2004. С. 214–221.

21. Руднев Н. 2011. Следы древних городов по Сыр-Дарье // ПТКЛА. Историко-культурные памятники Казахстана / авт. предисл. и сост. М. Елеуов, М.М. Бахтыбаев. Туркестан: Туран, 2011. С. 228–232.

22. Сенигова Т.Н., 1972. Средневековый Тараз. Алма-Ата: Наука, 1972. 217 с.

23. Талеев Д.А., 2010. Сырдарияның сол жағалауында жүргізілген археологиялық барлау жұмыстары // Отан тарихы. 2010. № 4. Б. 158–166.

References

1. Ageeva E.I., Patsevich G.I., 1958. Iz istorii osedlykh poselenii i gorodov Yuzhnogo Kazakhstana [From

the History of Settled Settlements and Cities of Southern Kazakhstan]. Trudy IIAE AN KazSSR. Vol. V. Alma-Ata: AN KazSSR, 1958. 215 p. [in Russian].

2. Akymbek E.Sh., Shagyrbaev M.S., Nurgali N.B., 2022. Ortagasyrlyq Arna tortkuli [Medieval Arna Turtkul] // «Ortalyq Aziyanyn ezhelgi zhane dasturli qogamdarynyn tarikhi-madeni murasy: zhana ashylymdar men panaralyq zertteuler» atty XIV Orazbaev okulary khalyqaralyq gylymi-adistemelik konferentsiyasynyn materialdary (Almaty q., 28–29 qazan 2022 zh.) / Zhauapty red. R.S. Zhumataev. Almaty: Qazaq universiteti, 2022. P. 22–43. [in Kazakh].

3. Akymbek E.Sh., Zheleznyakov B.A., Shagyrbaev M.S., Nurgali N.B., Abir R.Q., 2023. Asa alqabyndagy ortagasyrlyq Saza tortkuli [Medieval Saza Turtkul in the Asa Valley] // «Qazirgi kezendegi Euraziya arkheologiyasy, etnologiyasy zhane muzeologiyasynyn ozekti maseleleri: zhana tuzhyrymdar men natizheler» atty khalyqaralyq gylymi-tazhirbelik konferentsiya materialdary (Almaty q., 15 qarasha 2023 zh.) / Zhauapty red. B.K. Qalshabaeva. Almaty: Qazaq universiteti, 2023. P. 109–120. [in Kazakh].

4. Akymbek E.Sh., Shagyrbaev M.S., Nurgali N.B., 2024. Ortagasyrlyq Zhargul tortkuilderinin keramikalyq zhane osteologiyalyq materialdaryn taldaу natizheleri: paleoekonomikalyq aspekt (Ontustik Qazaqstan) [Analysis of Ceramic and Osteological Materials from Medieval Zhargul Turtkuls: Paleoeconomic Aspect (Southern Kazakhstan)] // Kazakhstan Arkheologiyasy. 2024. No. 1(23). P. 256–287. [in Kazakh].

5. Akymbek E.Sh., Nurgali N.B., 2025. Qazaqstannyn ontustigindegi ortagasyrlyq qysh qazan tutqalary: morfologiyalyq erekshelekteri men khronologiyasy [Medieval Ceramic Cauldron Handles of Southern Kazakhstan: Morphological Features and Chronology] // Turkic Studies Journal. 2025. Vol. 7. No. 4. P. 17–39. [in Kazakh].

6. Al-Istakhri, 1973. Kitab Masalik al-Mamalik [The Book of Routes and Kingdoms]. In: Materialy po istorii kirgizov i Kirgizii [Materials on the History of the Kyrgyz and Kyrgyzstan]. Vol. 1. Moscow: Nauka, 1973. P. 29–30. [in Russian].

7. Akhrarov I., 1966. Kukhonnaya keramika Fergany IX–X vv. [Kitchen Ceramics of Fergana in the 9th–10th Centuries] // IMKU. Vol. 7. Tashkent: FAN UzSSR, 1966. P. 125–131. [in Russian].

8. Baipakov K.M., Erzakovich L.B., 1991. Orta gasyrdagy Otyrar keramikasy [Medieval Ceramics of Otrar]. Almaty: Oner, 1991. 211 p. [in Kazakh].

9. Baipakov K.M., 2016. Urbanizatsiya Kazakhstana v XIII – pervoi polovine XV v. [Urbanization of Kazakhstan in the 13th – First Half of the 15th Century]. Drevnyaya i srednevekovaya urbanizatsiya Kazakhstana. Kniga III, chast 1. Almaty: Aruna, 2016. 594 p. [in Russian].

10. Baitanaev B.A., 2007. K voprosu o topografii i stratigrafii gorodishcha Sairam [On the Topography and Stratigraphy of Sairam Settlement] // Izvestiya NAN RK. Seriya obshchestvennykh nauk. 2007. No. 1. P. 62–80. [in Russian].

11. Bartold V.V., 1965. Raboty po istoricheskoi geografii. Sochineniya [Works on Historical Geography. Collected Works]. Vol. III. Moscow: Nauka, 1965. 711 p. [in Russian].

12. Buryakov Yu.F., 1977. Arkheologicheskie materialy gorodishcha Kavardan [Archaeological Materials from Kavardan Settlement] // IMKU. Vol. 13. Tashkent: Fan UzSSR, 1977. P. 70–86. [in Russian].

13. Dospanov O.T., 2001. Nekotorye voprosy klassifikatsii svetilnikov Dzhanpykkaly [Some Issues in the Classification of Lamps from Janpyk-Kala] // IMKU. Vol. 32. Tashkent: Fan, 2001. P. 170–172. [in Russian].

14. Ibn Haukal, 2005. Kitab al-Mesalik va-l-Memalik [The Book of Routes and Kingdoms]. In: Izvlechenie iz pis'mennykh istochnikov o srednevekovykh gorodakh Sauran i Sygnak. Ed. by M. Eleuov. Turkestan, 2005. 96 p. [in Russian].

15. Kasenov M.S., 2015. Talas onirinin otyryqshylyq madenieti (VI–XIII gg.) [Sedentary Culture of the Talas Region (6th–13th Centuries)]. Atyrau, 2015. 180 p. [in Kazakh].

16. Kuznetsova O.V., Savelyeva T.V., 2019. Goncharnoe remeslo v srednevekovom Talgare. Albom [Pottery Craft in Medieval Talgar. Album]. Almaty: Institute of Archaeology, 2019. 220 p. [in Russian].

17. Kashkari M., 1997. Turik sozdigi. 3 tomdyq. T. 1 [Turkic Dictionary. In 3 volumes. Vol. 1]. Almaty, 1997. 595 p. [in Kazakh].

18. Maksimova A.G., Merschiev M.S., Vainberg B.I., Levina L.M., 1968. Drevnosti Chardary (Arkheologicheskie issledovaniya v zone Chardarinskogo vodokhranilishcha) [Antiquities of Chardara]. Alma-Ata: Nauka, 1968. 261 p. [in Russian].

19. Nurzhanov A.A., 2006. Keramika srednevekovogo gorodishcha Tortkol v Talasskoi doline [Ceramics

of the Medieval Tortkol Settlement in the Talas Valley] // Izvestiya NAN RK. Seriya obshchestvennykh nauk. 2006. No. 1 (252). P. 77–85. [in Russian].

20. Pidaev Sh.R., 2004. Osvetitelnye pribory srednevekovogo Termeza [Lighting Devices of Medieval Termez] // IMKU. Vol. 34. Samarkand, 2004. P. 214–221. [in Russian].

21. Rudnev N., 2011. Sledy drevnikh gorodov po Syr-Dar'e [Traces of Ancient Cities along the Syr Darya]. In: PTKLA. Istoriko-kul'turnye pamyatniki Kazakhstana. Ed. by M. Eleuov, M.M. Bakhtybaev. Turkestan: Turan, 2011. P. 228–232. [in Russian].

22. Senigova T.N., 1972. Srednevekovyi Taraz [Medieval Taraz]. Alma-Ata: Nauka, 1972. 217 p. [in Russian].

23. Taleev D.A., 2010. Syrdariyanyn sol zhagalauynda zhurgizilgen arkheologiyalyk barlau zhumbastary [Archaeological survey work conducted on the left bank of the Syr Darya] // Otan tarikhy. 2010. No. 4. P. 158–166. [in Kazakh].

Камалдинов И.¹, Буранбаев Р.¹, *Нұрғали Н.², Арынов К.¹

¹Институт археологии им. А.Х. Маргулана,
Алматы, Казахстан

²Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан
e-mail: nesipbay.nurgali@mail.ru

НОВЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ГОРОДИЩЕ СЮТКЕНТ (ПО МАТЕРИАЛАМ 2025 Г.)

Аннотация. Статья посвящена результатам научно-исследовательских работ, проведенных в 2025 г. на археологически слабо изученном городище Сюткент, часто упоминаемом в средневековых арабских и персидских письменных источниках. Цель исследования – проведение раскопок на территории шахристана городища, определение его стратиграфии и хронологии, а также получение новых данных о средневековой городской культуре. Применялись методы археологических раскопок, стратиграфического и радиоуглеродного анализа, функциональной классификации и типологического сопоставления керамических материалов. В ходе раскопок выявлены два строительных горизонта. В хорошо сохранившемся нижнем горизонте расчищены улица шириной 4 м и остатки двух жилых домов, расположенных по обеим ее сторонам. В сооружении №1 зафиксирована Г-образная суфа с дымоходом, а в трехкомнатном сооружении №2 – остатки суфы и очага. Керамический комплекс, насчитывающий 851 фрагмент, классифицирован по функциональным и типологическим признакам и сопоставлен с материалами Отрарского оазиса, среднего течения Сырдарьи, Шу-Таласского региона и памятников Средней Азии. Результаты показали участие Сюткента в межрегиональных культурных связях и преемственность традиций местного гончарного производства. Согласно данным радиоуглеродного анализа, нижний слой шурфа датируется концом IX – концом X в., а остатки жилых сооружений – серединой XI – серединой XII в. Исследование представило новые данные об архитектуре, материальной культуре и хронологии Сюткента.

Ключевые слова: река Сырдарья, городище Сюткент, письменные источники, археологические раскопки, стратиграфический шурф, радиоуглеродный анализ, керамика.

Для цитирования: Камалдинов И., Буранбаев Р., Нұрғали Н., Арынов К. Новые результаты археологических исследований на городище Сюткент (по материалам 2025 г.) // Мадени мұра. 2026. №3 (114). С. 160-175 (каз.)

DOI: <https://doi.org/10.47500/2026.v27.i3.11>

Kamaldinov I.¹, Buranbayev R.¹, *Nurgali N.², Arynov K.¹

¹A.Kh. Margulan Institute of Archaeology,
Almaty, Republic of Kazakhstan

²Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Republic of Kazakhstan
e-mail: nesipbay.nurgali@mail.ru

**NEW RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AT THE SYTKENT
SETTLEMENT (BASED ON 2025 DATA)**

Abstract. This paper presents the results of archaeological research conducted in 2025 at Sytkent, a medieval site frequently mentioned in Arabic and Persian sources but still poorly studied archaeologically. The study aimed to establish the stratigraphy and chronology of the shahristan and obtain new evidence on medieval urban culture. The methods included excavation, stratigraphic and radiocarbon analyses, and functional and typological classification of ceramics. Two construction horizons were identified. The well-preserved lower horizon contained a 4 m wide street with two residential buildings on either side. Structure No. 1 included an L-shaped sufa with a flue, while the three-room Structure No. 2 contained a sufa and a hearth. The ceramic assemblage of 851 ceramic fragments was classified and compared with materials from the Otrar Oasis, the middle Syr Darya, the Chu-Talas region, and Central Asia. The results indicate Sytkent's participation in interregional cultural exchange and the continuity of local pottery traditions. Radiocarbon analysis dated the lowest layer of the test pit to the late ninth–late tenth centuries and the residential remains to the mid-eleventh–mid-twelfth centuries. The study provides new evidence on the architecture, material culture, and chronology of Sytkent.

Keywords: Syr Darya River, Sytkent settlement, written sources, archaeological excavations, stratigraphic test pit, radiocarbon dating, ceramics.

For citation: Kamaldinov I., Buranbayev R., Nurgali N., Arynov K. New results of archaeological research at the Sytkent settlement (based on 2025 data) // Madeni mura. 2026. №3 (114). pp. 160-175 (in Kaz.)

DOI: <https://doi.org/10.47500/2026.v27.i3.11>

Авторлар туралы мәлімет:

Камалдинов Ильяр Рамилович, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының аға ғылыми қызметкері, Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0000-0002-5089-1281

Scopus ID: 58160058900

Бұранбаев Руслан Нұрланович, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының ғылыми қызметкері, Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0000-0002-7065-0928

Scopus ID: 59236734500

Нұрғали Несіпбай Бекболатұлы, докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0009-0007-9093-5342

Scopus ID: 58524536000

Арынов Қуаныш Суюндықович, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының ғылыми қызметкері, Алматы, Қазақстан.

ORCID: 0000-0003-1248-7525

Scopus ID: 57194773112

Сведения об авторах:

Камалдинов Ильяр Рамилович, старший научный сотрудник Института археологии им.

А.Х. Маргулана, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0000-0002-5089-1281

Scopus ID: 58160058900

Буранбаев Руслан Нурланович, научный сотрудник Института археологии им. А.Х.

Маргулана, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0000-0002-7065-0928

Scopus ID: 59236734500

Нұрғали Несипбай Бекболатұлы, докторант Казахского национального университета

имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0009-0007-9093-5342

Scopus ID: 58524536000

Арынов Куаныш Суюндикович, научный сотрудник Института археологии им. А.Х.

Маргулана, Алматы, Казахстан.

ORCID: 0000-0003-1248-7525

Scopus ID: 57194773112

Information about the authors:

Ilyar Ramilovich Kamaldinov, Senior Researcher, A.Kh. Margulan Institute of Archaeology,

Almaty, Kazakhstan.

ORCID: 0000-0002-5089-1281

Scopus ID: 58160058900

Ruslan Nurlanovich Buranbayev, Researcher, A.Kh. Margulan Institute of Archaeology, Almaty,

Kazakhstan.

ORCID: 0000-0002-7065-0928

Scopus ID: 59236734500

Nesipbay Bekbolatuly Nurgali, PhD Candidate, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty,

Kazakhstan.

ORCID: 0009-0007-9093-5342

Scopus ID: 58524536000

Kuanysh Suyundikovich Arynov, Researcher, A.Kh. Margulan Institute of Archaeology, Almaty,

Kazakhstan.

ORCID: 0000-0003-1248-7525

Scopus ID: 57194773112